

Otwarte zasoby i prawa autorskie – jak uczyć o nich w szkole?

JOANNA SROKA

Dlaczego w ogóle zajmować się prawem autorskim w edukacji?

Przepisy nie dotyczą tylko artystów i twórców kultury, dotyczą nas wszystkich – obejmują i regulują bardzo szeroki zakres działania ludzi, w tym wiele aspektów szkolnej aktywności. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, w prawie zwany **utworem**. Utwór może przyjmować różne formy – są nim np.: obraz, zdjęcie, melodia, wiersz, piosenka, program komputerowy, scenariusz, rysunek itp., które mogą być zapisane zarówno w wersji analogowej, jak i cyfrowej. Każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze jest utworem niezależnie od swojej wartości, przeznaczenia czy sposobu wyrażenia. Oznacza to, że w myśl prawa autorskiego, utworami są te działania uczniów i nauczycieli, które mają rys twórczy i indywidualny. Dlatego tabelka z danymi czy rozwiązanie zadania z matematyki nie są utworem, ale autorski scenariusz lekcji lub filmik edukacyjny już tak.

Przykłady utworów, z których korzysta się codziennie w szkole, można mnożyć: zdjęcia wykorzystywane do prezentacji multimedialnych, artykuły prasowe i internetowe, cytaty, scenariusze lekcji, utwory muzyczne, filmy i wiele, wiele innych. Wszystkie one podlegają prawom autorskim i nie zawsze można je swobodnie wykorzystywać w ramach dozwolonego użytku edukacyjnego (szczegółowe informacje o dozwolonym użytku znajdziesz poniżej). Dlatego tak ważne jest, aby wiedzieć, jak traktuje je prawo autorskie i w jaki sposób można z nich legalnie korzystać.

Wszystkie kwestie związane z prawami autorskimi reguluje *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. W sieci można jednak znaleźć także wiele opracowań, które w przystępny sposób wyjaśniają najważniejsze zagadnienia. Wiele z nich znajdziecie *w drugiej części* przygotowanego przez nas cyklu *Otwartość i prawa autorskie bez tajemnic*.

Najważniejszym i podstawowym podziałem praw autorskich jest podział na **prawa autorskie osobiste** i **majątkowe**. Oznacza on, że inna osoba może być autorem dzieła, a inna może zarabiać na jego rozpowszechnianiu.

Prawa autorskie osobiste

- » w polskim prawie postać autora utworu jest niezwykle ważna – według naszych przepisów autor nie może zrzec się swoich praw osobistych – mówi się, że są one niezbywalne i trwają wiecznie;
- » autor ma prawo decydować o tym, w jaki sposób jego utwór jest wykorzystywany oraz o tym, jakie zmiany mogą zostać wprowadzone w treści lub formie utworu;
- » są gwarancją tego, że utwór zawsze będzie podpisywany imieniem i nazwiskiem lub pseudonimem twórcy (chyba że twórca postanowił pozostać anonimowy).

Prawa autorskie majątkowe

- » określają sposób zarządzania utworem na tzw. polach eksploatacji, czyli sposoby korzystania z utworu – wyświetlania, drukowania, publikowania on-line, nadawania, odtwarzania, rozpowszechniania, publicznego wykonania itd.;
- » w przeciwieństwie do praw autorskich osobistych, prawa majątkowe są zbywalne – autor może sprzedać lub udzielić licencji na sposoby korzystania z utworów;
- » prawa majątkowe są dziedziczne i można nimi handlować. Jeśli jest to określone w zakresie obowiązków służbowych – mogą przechodzić na pracodawcę;
- » prawa autorskie majątkowe są ograniczone w czasie – wygasają najczęściej po 70 latach od śmierci autora lub jeśli nie należą już do autora – 70 lat od daty pierwszej publikacji utworu;
- » jeśli prawa majątkowe wygasną, to utwór przechodzi do tzw. **domeny publicznej** – staje się dobrem wspólnym – może być wykorzystywany bez żadnych dodatkowych opłat i formalności.

Od momentu powstania utwór jest chroniony prawem autorskim. To ono określa, w jaki sposób inni mogą z niego korzystać, a także, jakie zyski może z tego czerpać autor. Twórca może sam określić zasady, na jakich chce udostępniać utwór – może to zrobić oznaczając go licencją **copyright © (wszystkie prawa zastrzeżone)** lub np. wybraną **licencją Creative Commons** (więcej o licencjach Creative Commons poniżej). Jeśli chcemy wykorzystać dany utwór, należy sprawdzić, jaki jest jego status prawny – czy chroniony jest przez copyright (co oznacza „Wszystkie prawa zastrzeżone”), czy udostępniony jest na którejś z licencji Creative Commons (jeśli tak, to ważne jest również, na jakiej), czy może należy do domeny publicznej. **Creative Commons (CC)** to licencje, które pozwalają korzystać z dzieła wg określonych warunków, właściwych dla danej licencji. Użytkownicy internetu stykają się z różnymi licencjami i sposobami ochrony zasobów, z których korzystają. Dlatego ważne, aby byli świadomi wiążących się z nimi ograniczeń i praw. Nauczyciele powinni rozmawiać z uczniami o prawach autorskich i pomóc im zorientować się w tym temacie.

Prawo autorskie w określonych okolicznościach pozwala wykorzystywać także utwory objęte copyrightem (czyli takie, do których wszystkie prawa zostały zastrzeżone). Takie wyjątkowe okoliczności określa **dozwolony użytek osobisty** oraz **dozwolony użytek edukacyjny** i **prawo cytatu**.

Czym jest dozwolony użytek osobisty?

Dozwolony użytek osobisty pozwala korzystać z utworu na własne potrzeby (nie można go jednak publikować czy publicznie odtwarzać) lub kopiować go na użytek własny lub osób bliskich. Oznacza to, że można np. skserować książkę czy podręcznik na własny użytek, ale nie można ich udostępnić publicznie lub w sieci, np. w formie skanu. Można również pożyczyć lub skopiować np. książkę, płytę czy zdjęcie osobie bliskiej – komuś z rodziny lub dobremu znajomemu. Jednak udostępnianie tego innym osobom – z kręgu dalszych znajomych lub osobom obcym, jest już łamaniem praw autorskich. Dlatego też np. osoby piszące blog, który można wyszukać w internecie, nie powinny zamieszczać na nim utworów objętych copyrightem, tylko korzystać z zasobów udostępnianych np. na licencjach CC lub oznaczonych symbolem Domeny Publicznej (CC0, Public Domain).

Materiał, do którego zastrzeżono wszystkie prawa, może zostać wykorzystany również **w ramach dozwolonego użytku instytucjonalnego** (dotyczącego instytucji edukacyjnych, bibliotek, archiwów i instytucji kultury), w tym **dozwolonego użytku edukacyjnego** i **prawo cytatu**.

Czym jest dozwolony użytek edukacyjny?

Najprościej można opisać go jako zbiór zasad określających sposób, w jaki nauczyciele, uczniowie czy biblioteki szkolne mogą korzystać z zasobów chronionych prawem autorskim. Błędne jest powszechne mniemanie, że szkoła, nauczyciele i uczniowie mogą dowolnie wykorzystywać wszystkie utwory, jakie znaleźli (np. w internecie).

Istotne jest, aby zasady dozwolonego użytku edukacyjnego poznać i stosować je w praktyce. Okazuje się jednak, że w polskich szkołach wiedza o prawach autorskich, jak i zakresie legalnego wykorzystania źródeł w ramach dozwolonego użytku edukacyjnego, wciąż jest niewystarczająca lub lekceważona. Dlatego tak ważne jest, byw instytucjach, które edukują przyszłych obywateli, zwiększył się poziom świadomości nauczycieli, edukatorów, pracowników oraz uczniów, a co za tym idzie – zauważalnie zmieniło się podejście do praw autorskich. Poniżej znajdziesz szczegółowe informacje dotyczące warunków i zasad korzystania z zasobów chronionych prawem autorskim, w ramach dozwolonego użytku edukacyjnego.

Czym nie jest dozwolony użytek edukacyjny?

Wśród osób związanych z edukacją często panuje błędne przekonanie, że powołując się na dozwolony użytek edukacyjny można zrobić wszystko z zasobem chronionym prawem autorskim. Błędne, ponieważ nawet wykorzystując utwór w celach edukacyjnych nie można łamać praw autorskich twórcy. **Zgodnie z prawem, dozwolony użytek edukacyjny to jedynie pewne ograniczenie autorskich praw majątkowych, nie pozwala on jednak na ich całkowite ignorowanie** – daje możliwość nieodpłatnego wykorzystania utworu chronionego, bez zgody osoby, która posiada autorskie prawa majątkowe, ale **tylko w ściśle określonych sytuacjach i pod ściśle określonymi warunkami**.

Dozwolony użytek edukacyjny – zasady i warunki korzystania z zasobów chronionych prawem autorskim:

- » Korzystać (kopiować, pokazywać, wyświetlać, odtwarzać, prezentować itd.) z takich zasobów można **jedynie w celach dydaktycznych** – można np. zrobić kserokopie podręczników/książek/zdjęć/obrazów itp. i rozdawać je swoim uczniom w celach edukacyjnych.
- » Można korzystać z takich zasobów jedynie w gronie osób uczestniczących w danej sytuacji edukacyjnej. W praktyce oznacza to, że **nie można takiego zasobu rozpowszechniać, udostępniać lub prezentować poza grupą swoich uczniów lub studentów** – np. **nie można zamieszczać wykładu nagranego z wykorzystaniem podkładu muzycznego chronionego prawem autorskim w sieci**, ponieważ dostęp do niego mogą uzyskać także osoby, do których nie jest on skierowany. Taki zasób można natomiast zamieścić np. na platformie szkoły, jeśli dostęp do niego będą mieli jedynie uczniowie posiadający hasło.
- » **Nie można czerpać korzyści finansowych z korzystania z takich zasobów** – każde odtworzenie, udostępnienie, wyświetlenie, pokazanie itd. takiego zasobu musi być bezpłatne. Publiczne odtworzenie utworu podczas imprezy szkolnej lub akademickiej jest legalne tylko w przypadku, kiedy wstęp na te imprezy jest bezpłatny, a osoby, które wykonują ten utwór, nie pobierają za to wynagrodzenia.
- » Szkoła, realizując swoje cele statutowe, może wypożyczać i udostępniać swoje zbiory.
- » **W ramach prawa cytatu** można przytaczać fragmenty lub całość innych utworów, np. cytować wiersz lub książkę w swoim wypracowaniu lub analizie, zapożyczać element graficzny lub czyjeś zdjęcie w swojej pracy plastycznej – ten element lub zdjęcie nie mogą jednak być zasadniczą częścią tej pracy, ponieważ w takiej sytuacji może pojawić się wątpliwość, czy nie dopuszczono się plagiatu.

Pozornie sprawa jest prosta, jednak w praktyce okazuje się, że wiele codziennych sytuacji szkolnych wymaga dostosowania się do tych zasad.

Dozwolony użytek edukacyjny a prawo cytatu

Na słowo wyjaśnienia i doprecyzowania zasługuje również możliwość wykorzystania utworu **na prawie cytatu**.

Prawo cytatu to możliwość przytaczania wcześniej opublikowanego utworu w całości lub we fragmentach. Aby można było użyć utworu chronionego prawem autorskim w ramach prawa cytatu (zwłaszcza jeśli praca

z tym cytatem udostępniona jest publicznie, np. na blogach ogólnodostępnych w sieci), muszą zostać spełnione następujące warunki:

- » **autor oraz źródło muszą być wyraźnie oznaczone** za każdym razem, kiedy pojawia się cytat (także cytat wizualny lub audiowizualny);
- » **cytat musi być rozpoznawalny; musi być też wyraźnie oznaczony** – np. za pomocą cudzysłowu i przypisu;
- » **cytat musi pełnić jedynie funkcję pomocniczą** – ma uzupełniać lub wzbogacać dzieło, nie może go zastępować, ani tworzyć jego zasadniczej konstrukcji;
- » dopuszczalna wielkość cytatu nie jest jednoznacznie określona, jednak **musi pozostać w takiej relacji do dzieła, żeby pomocnicza rola cytatu nie ulegała wątpliwości**;
- » **cytat musi mieć określony cel: musi pełnić funkcję wyjaśnienia, nauczania, krytycznej analizy lub służyć prawom gatunku twórczości** (pastiszu lub parodii).

Co zrobić, jeśli chcemy skorzystać z czyjegoś utworu, i wykorzystać go w swojej pracy, a następnie swój materiał upublicznić w sieci?

Wiemy już, że nie możemy wybierać utworów objętych copyrightem, czyli takich, do których wszystkie prawa zostały zastrzeżone. Możemy natomiast **skorzystać z tzw. Otwartych Zasobów**.

W sieci z powodzeniem można wyszukać zasoby, które są udostępniane na otwartych lub wolnych licencjach, co pozwala korzystać z nich w legalny sposób w dużo szerszym zakresie. Do takich licencji należą między innymi licencje Creative Commons.

Obecnie poza tradycyjnym modelem praw autorskich, wyrażającym się poprzez zasadę *wszystkie prawa zastrzeżone*, można spotkać się z zasobami udostępnianymi na innych licencjach i warunkach, np. GNU (General Public License – licencja dotycząca wolnego i otwartego oprogramowania). Najpopularniejsze i najpowszechniejsze są licencje Creative Commons, których z powodzeniem można używać także w edukacji. Czym one są i dlaczego warto korzystać z nich i z zasobów na nich udostępnianych?

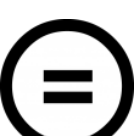
Ruch Creative Commons narodził się na początku XXI wieku i był pomysłem amerykańskich naukowców i prawników, którzy dostrzegali, jak tradycyjny model praw autorskich blokuje swobodną wymianę doświadczeń, treści oraz zasobów i nie przystaje do ery powszechnego wykorzystywania nowych technologii. Liderem tego ruchu był amerykański profesor prawa – Lawrence Lessig. Dzięki narodzinom tego ruchu opracowano system darmowych licencji prawnych, które ułatwiają udostępnianie utworów w internecie i zarządzanie ich prawami. Na fali tego ruchu powołano organizację pozarządową Creative Commons, która zajęła się promowaniem i aktualizowaniem licencji. Bardzo szybko zdobyły one uznanie także poza granicami USA. Obecnie oddziały Creative Commons działają w ponad 100 krajach (od 2005 roku także w Polsce), a treść samych licencji została przetłumaczona na 26 języków i dostosowana do lokalnego prawa poszczególnych krajów. Istnieje także wersja międzynarodowa licencji – *Unported*, wykorzystywana w tych krajach, które nie mają swoich wersji językowych, dopasowanych do lokalnego prawa.

Czym są CC?

Licencje Creative Commons to licencje, które pozwalają w łatwy sposób wykorzystywać i udostępniać utwory. Wyrażają zasadę *niektóre prawa zastrzeżone*, w przeciwieństwie do tradycyjnego modelu praw autorskich, który działa zgodnie z zasadą *wszystkie prawa zastrzeżone*. Dzięki temu licencje CC pozwalają wykorzystać zasoby (z zachowaniem niektórych warunków), bez pytania autora o zgodę, jednak **zawsze wymagają, aby utwór został odpowiednio podpisany** – zawierał informację o autorze oraz licencji, na której został udostępniony. Wolne i otwarte licencje **dają duże możliwości wykorzystywania różnorodnych zasobów także w edukacji**. Pozwalają m.in. na publikowanie utworów, opatrzonych odpowiednią licencją CC, w sieci.

Jak zbudowane są licencje CC?

Każda licencja zbudowana jest z dwóch podstawowych elementów. Te dwa podstawowe człony to CC (oznaczenie informujące, że mamy do czynienia z licencjami Creative Commons) oraz warunek BY (uznanie autorstwa). Do tych dwóch elementów, **zgodnie ze swoimi potrzebami lub możliwościami (wykorzystane przez nas materiały mogą już być ograniczone jakimiś licencjami)**, dodajemy odpowiednie warunki (każdy z nich ma swoje oznaczenie). Poniżej znajdziecie rozpisane wszystkie warunki, których można użyć do stworzenia licencji (zaczepnięte ze strony [Poznaj licencje Creative Commons](#)):

	BY: uznanie autorstwa. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne pod warunkiem, że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru.
	NC: użycie niekomercyjne. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne jedynie do celów niekomercyjnych.
	SA: na tych samych warunkach. Wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.
	ND: bez utworów zależnych. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci – tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Licencje CC

Wszystkie oferowane przez **Creative Commons licencje i narzędzia są darmowe**. Poniżej tabela wszystkich możliwych licencji CC.

	
Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjobiorcy. Przystępne podsumowanie Tekst licencji	Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja. Jest to licencja używana przez Wikipedię i jej siostrzane projekty. Przystępne podsumowanie Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją).

[Przystępne podsumowanie](#)

[Tekst licencji](#)

Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

[Przystępne podsumowanie](#)

[Tekst licencji](#)

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo, jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

[Przystępne podsumowanie](#)

[Tekst licencji](#)

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych). Jest to najbardziej restrykcyjna z licencji.

[Przystępne podsumowanie](#)

[Tekst licencji](#)

Jak korzystać z licencji CC?

- » Możesz nadać utworowi licencję CC jeśli: to Ty jesteś jego autorem lub posiadasz takie prawa, które Ci to umożliwiają (np. autor przekazał Ci swoje prawa) lub jeśli w Twoim utworze znajdują się inne utwory, udostępnione na CC (a nie objęte zasadą *wszystkie prawa zastrzeżone*).
- » Licencje Creative Commons nie wykluczają w żaden sposób wolności, jakie przyznaje prawo autorskie w ramach dozwolonego użytku i prawa cytatu.
- » Jeśli używasz zasobu na licencji CC i tworzysz na jego podstawie inny utwór, musisz zwrócić uwagę na to, jaka była licencja pierwotnego zasobu. Np. jeśli użyto w niej warunku SA – na tych samych warunkach – to nie możesz swojemu dziełu nadać innej licencji niż licencja wykorzystanego utworu i np. udostępnić go na najbardziej liberalnej licencji: CC BY.

Pamiętaj! Jeśli zasób z którego chcesz skorzystać, np. zdjęcie, nie jest podpisany w żaden sposób, jest domyślnie chroniony prawem autorskim – aby go użyć, musisz zapytać o zgodę autora!

Jeśli utwór podpisany jest jako © (wszystkie prawa zastrzeżone), nie możesz go dalej udostępniać na innych licencjach, w tym na licencjach CC – możesz z niego korzystać jedynie w ramach dozwolonego użytku osobistego lub edukacyjnego oraz na prawie cytatu. Ewentualnie musisz uzyskać zgodę autora na jego wykorzystanie – wtedy musisz go podpisać i oznaczyć symbolem copyright.

Jeśli chcesz oznaczyć swój utwór licencją CC, a nie jesteś pewien, jaką wybrać, możesz skorzystać z prostego narzędzia wyboru licencji: wystarczy, że odpowiesz na kilka pytań, a otrzymasz informację, która z nich spełnia Twoje oczekiwania. Narzędzie to znajdziesz pod [tym linkiem](#).

Czym są OZ i OZE?

OZ to po prostu Otwarte Zasoby – materiały udostępniane na wolnych i otwartych licencjach. Nazwa **Otwarte Zasoby Edukacyjne** (z angielskiego **Open Educational Resources – OER**) odnosi się do wszystkich zasobów edukacyjnych (podręczników, ćwiczeń, kursów on-line, sylabusów, testów, scenariuszy lekcji, multimediiów, oprogramowania i innych), które są udostępniane w *domenie publicznej* oraz na *wolnych licencjach* – najczęściej na licencjach *Creative Commons*. W praktyce oznacza to, że można się swobodnie dzielić OZE, korzystać z nich, modyfikować je, adaptować, remiksować, tłumaczyć czy rozpowszechniać, przy zachowaniu warunków określonych w licencji zasobu.

Po raz pierwszy termin OER został użyty przez UNESCO w 2002 roku. Stało się to podczas dyskusji o wpływie otwartych zasobów na edukację wyższą krajów rozwijających się. Stwierdzono wtedy, że niezwykle istotne jest tworzenie zasobów edukacyjnych, które byłyby dostępne dla każdego.

W Polsce otwartą edukacją zajmuje się przede wszystkim **Koalicja Otwartej Edukacji**, zrzeszająca różne instytucje i organizacje związane z edukacją.

Dlaczego OZE są ważne?

Po co w ogóle otwierać swoje materiały edukacyjne? Nie od dziś wiadomo, że przepływ wiedzy i dzielenie się doświadczeniem wspierają innowacyjność i postęp. Jeśli jedna osoba znajdzie rozwiązanie problemu i przekazuje swoje wnioski oraz trudne doświadczenia innym, nowe osoby mogą skupić się na kolejnych problemach i pójść o krok dalej. Owocuje to szybszym postępowaniem i lepszymi rozwiązaniami.

Jeśli wiedza jest płatna, zawęża grono osób, które mogą uczestniczyć w jej zdobywaniu i pomnażaniu. Otwarte Zasoby Edukacyjne pomagają wyrównać dostęp do wiedzy i wspierają szybszy rozwój. Dzięki wolnym licencjom znosimy bariery w przekazywaniu wiedzy, jednocześnie dbając o prawa autora.

Jakie są zalety korzystania z otwartych zasobów edukacyjnych?

Nauczyciele w trakcie swojej kariery zawodowej gromadzą wiele cennych doświadczeń, opracowują swoje zadania i scenariusze lekcji, szkolą się metodologicznie i doskonalą warsztat pracy. Te doświadczenia są niezwykle cennym kapitałem. Warto podzielić się nimi z innymi tak, aby stały się wspólnym zasobem polskiej, a może i światowej, edukacji. Można to zrobić udostępniając swoje materiały jako otwarte zasoby edukacyjne:

- » Tworzenie i udostępnianie materiałów jako OZE pozwala autorowi dotrzeć do szerokiego grona odbiorców, co niesie ze sobą wiele możliwości – m.in. pozwala autorowi na skuteczne zaprezentowanie swoich osiągnięć i może zaowocować ciekawą współpracą lub rozwijającą polemiką.
- » Dzięki tworzeniu, udostępnianiu i wykorzystywaniu otwartych zasobów (nie tylko stricte edukacyjnych) nauczyciel rozwija swoje kompetencje i umiejętności oraz urozmaica sposoby pracy z uczniami.
- » Wolne licencje umożliwiają powstawanie takich materiałów, które dzięki swojej dostępności podlegają nieustannej weryfikacji i są aktualizowane, co pozwala treściom edukacyjnym iść z duchem czasu, a co ważniejsze – pozostawać w ścisłym związku z aktualnym stanem wiedzy.
- » Tworzenie i udostępnianie materiałów jako OZE pozwala na ich swobodne tłumaczenie – dzięki temu można łatwo i szybko prezentować nowe metody pracy czy inne edukacyjne nowinki zarówno w Polsce, jak i w innych krajach. To z kolei pozwala na swobodniejszy przepływ idei i rozmaitych koncepcji. Każdy nauczyciel może znaleźć coś dla siebie i ma otwarty dostęp do odpowiednich zasobów i materiałów.

Otwarte Zasoby Edukacyjne z powodzeniem mogą tworzyć także uczniowie. Opracowanie tematu w atrakcyjny i interaktywny sposób może zachęcić ich rówieśników do jego pogłębienia. Tworząc ćwiczenia wiedzą, co ich samych zachęciłoby do ich rozwiązywania, dzięki czemu mają szansę zmotywować swoich kolegów do nauki.

Nie bój się udostępniać materiałów!

Wielu nauczycieli boi się, że ich materiały zostaną bezprawnie wykorzystane. Ale tak naprawdę każde udostępnienie treści, także pod warunkiem *wszystkie prawa zastrzeżone*, niesie takie ryzyko. Każdy może wykorzystać treść materiału, czyjś pomysł, koncepcje zawarte w publikacji. Nie podając autora czy przywłaszczając sobie jego dokonania działa niezgodnie z prawem. Jeśli jednak osoba korzystająca z czyjegoś materiału szanuje prawa autorskie, to wykorzystując materiał, również taki udostępniony na licencji Creative Commons, zadba o podanie autora i oznaczenie go licencją na odpowiednich warunkach. **Prawidłowe podpisanie materiału niejednokrotnie skłania odbiorcę do sprawdzenia licencji oraz do refleksji przed jego dalszym wykorzystaniem.** Zwiększa to prawdopodobieństwo, że odbiorca wykorzystując materiał lub tworząc na jego podstawie utwór zależny, odpowiednio go podpisze. W przypadku utworów niepodpisanych (a więc domyślnie objętych copyrightem) takiej refleksji często brakuje. W tym kontekście ważna jest edukacja w temacie praw autorskich zarówno uczniów, jak i dorosłych – tylko w ten sposób mamy szansę zwiększyć świadomość społeczną dotyczącą ich wagi i roli, a także praw i obowiązków autora oraz odbiorcy.

Część osób boi się, że materiał, który stworzą, zostanie wykorzystany do stworzenia innego, o miernej jakości. Tutaj licencje CC również przychodzą z pomocą. Prawidłowe oznaczenie utworu zależnego pomaga zidentyfikować zarówno autora pierwotnego utworu, jak i autora utworu zależnego i oddzielić te dwa elementy.

Twórzmy swoje OZ(E)!

W sieci pojawia się coraz więcej otwartych zasobów. Ich dostępność pomaga nauczycielom i uczniom tworzyć różnorodne treści edukacyjne. W programie Szkoła z Klasą 2.0 nieustannie zachęcamy, aby udostępniać swoje treści na licencjach Creative Commons. Tworząc materiały edukacyjne i udostępniając je w internecie należy pamiętać, aby poprawnie oznaczać je licencjami. Jeśli pozna się kilka zasad, okazuje się, że korzystanie z licencji CC i tworzenie własnych OZE nie jest takie straszne, jak je malują.

Kompatybilność licencji CC

Tworząc swoje materiały, na przykład scenariusze lekcji, lub zachęcając uczniów do ich tworzenia, należy pamiętać, że nie wszystkie licencje można ze sobą łączyć. Jest to istotne w sytuacji, kiedy do stworzenia materiału wykorzystywane są inne utwory (filmy, teledyski, grafiki, muzyka, zdjęcia, infografiki, utwory literackie oraz poetyckie i inne), oznaczone licencjami CC. **To w zasadzie jedyna trudność w tworzeniu materiałów, które mają być otwarte.**

Najważniejsze zasady zgodności licencji:

- » Licencja z warunkiem *bez utworów zależnych* (BY-ND) nie pozwala na jakiegokolwiek poprawki, zmiany, tworzenie utworów zależnych, jak również łączenie ze sobą dzieł. W praktyce oznacza to, że nie będziesz mógł skorzystać z takiego zasobu do stworzenia własnego.
- » Licencję BY NC można łączyć z każdą inną licencją, która zawiera warunek *użycie niekomercyjne*. W praktyce oznacza to, że możesz swój utwór, wykorzystujący zasób na licencji CC BY-NC, oznaczyć jedną z trzech licencji: CC BY-NC, CC BY-NC-SA, CC BY-NC-ND
- » Licencja z warunkiem *na tych samych warunkach* (BY-SA) nie pozwala na nadanie utworowi zależnemu innej licencji niż pierwotny utwór. W praktyce oznacza to, że jeśli korzystasz z zasobu na licencji CC BY-SA, Twój materiał musi również zostać udostępniony na licencji CC BY-SA, jeśli zaś jest na licencji CC BY-NC-SA, Twój materiał musi być na tej samej licencji, czyli CC BY-NC-SA.

Może się okazać, że nie możesz użyć dwóch zasobów w jednym materiale, np. konkretnych ćwiczeń i grafiki, ponieważ ćwiczenia udostępnione są na licencji CC BY-SA, a grafika na licencji CC BY-NC. Teraz już wiesz, że licencje te nie są kompatybilne i nie pozwalają poprawnie oznaczyć utworu, który wykorzystuje oba utwory.

W praktyce nie stanowi to jednak większego problemu – w sieci można znaleźć wiele innych zasobów, udostępnianych na licencjach, które są ze sobą kompatybilne. Zastąpienie kłopotliwej grafiki będzie stosunkowo proste.

Poniżej zamieszczamy *tabelę kompatybilności licencji*. Jeśli masz wątpliwości, jaką licencję możesz nadać swojemu materiałowi, w którym znajdują się inne utwory na licencjach CC (a także jakie licencje możesz łączyć w ramach nowego materiału), sprawdź poniżej:

		Jakich licencji można użyć do utworów zależnych						
		BY	BY-NC	BY-NC-ND	BY-NC-SA	BY-ND	BY-SA	PD
Licencja oryginalnego utworu	PD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	BY	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
	BY-NC	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗
	BY-NC-ND	nie można tworzyć utworów zależnych						
	BY-NC-SA	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗
	BY-ND	nie można tworzyć utworów zależnych						
	BY-SA	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗

wykorzystano grafikę check mark, [aguycalledgary](#), [TheNounProject](#), CC BY 3.0

Mamy nadzieję, że teraz tworzenie własnych materiałów i udostępnianie ich na wolnych licencjach CC nie jest już takie trudne.

Twórcie i udostępniajcie!

Skoro dowiedzieliście się już tak dużo o prawach autorskich i licencjach, przychodzi czas, aby podzielić się tą wiedzą z uczniami. Nawet jeśli opiekujecie się maluchami z klas pierwszych, możecie opowiedzieć im o tym, kim jest autor i że należy szanować jego prawa. Trudniejsze elementy można wprowadzać stopniowo, w kolejnych latach.

Ważne, aby wiedzę związaną z prawami autorskimi stosować i ćwiczyć w szkole na co dzień, np. zwracać uwagę na to, czy uczniowie podpisują zdjęcia (dodawane np. do prezentacji multimedialnych) i inne utwory, czy korzystają z legalnych źródeł. Dzięki temu wiedza utrwali się, a uczniowie nabiorą dobrych nawyków sprawdzania licencji i podpisywania utworów innych autorów, a także, po prostu, poszanowania czyjejś własności, również intelektualnej.

Kolejnym krokiem jest samodzielne tworzenie materiałów. Zachęcajcie innych nauczycieli, pomagajcie swoim uczniom. Możecie w szkole stworzyć w ten sposób bazę wartościowych, otwartych zasobów. To wspaniale wpłynie na wymianę doświadczeń w szkolnej społeczności, zacieśni współpracę między Wami – wzbogaci całą szkołę. I oczywiście – sami dzielcie się swoim doświadczeniem i wiedzą, bo właśnie to jest najcenniejszym, co możecie przekazać innym.

Jeśli chcecie dowiedzieć się, jak w szkole zorganizować zajęcia dotyczące praw autorskich i otwartych zasobów, zapoznajcie się z naszymi wskazówkami. Przetestowane w poprzednich latach przez uczestników programu Szkoła z Klasą 2.0, pozwolą Wami zgłębić z uczniami ten temat, a następnie stworzyć z uczniami OZE i utrwalić u nich zdobytą wiedzę i umiejętności. Jeśli chcecie rozszerzyć działania, to oczywiście możecie zmodyfikować poniższy plan do potrzeb swoich i swoich uczniów.

1. Przygotowanie materiałów dla uczniów i przekazanie im wiedzy na temat praw autorskich oraz OZ;
2. Zweryfikowanie wiedzy uczniów i zastosowanie teorii w praktyce;
3. Zaplanowanie pracy nad Otwartymi Zasobami Edukacyjnymi tworzonymi przez uczniów i praca nad materiałami;
4. Udostępnienie materiałów i ich promocja.

1. Przygotowanie materiałów dla uczniów i przekazanie im wiedzy na temat praw autorskich oraz OZ

To zadanie może wymagać poświęcenia więcej niż jednej godziny lekcyjnej. Pamiętajcie, że musicie nie tylko omówić z uczniami temat i przekazać im konkretną wiedzę – równie ważne jest sprawdzenie, co uczniowie zapamiętali i czy wszystko dobrze zrozumieli.

Materiały, które przygotujecie dla uczniów, powinny być maksymalnie jasne i atrakcyjne.

Temat, z którym się mierzycie, nie należy do łatwych, ale jest to – szczególnie dziś – zagadnienie bardzo istotne. Każdy powinien opanować przynajmniej podstawowe informacje z tego zakresu, aby ustrzec się przed posądzeniem o kradzież lub plagiat, a przed ewentualnymi przykrymi konsekwencjami prawnymi.

Materiały audiowizualne i graficzne na temat praw autorskich i OZ pozwolą uczniom lepiej zrozumieć temat i łatwiej zapamiętać najważniejsze wiadomości. Zachęcamy do skorzystania z materiałów, które zebraliśmy w cyklu *Otwartość i prawa autorskie bez tajemnic*.

Materiały, które przygotujecie, obuduj odpowiednio teorią pamiętając, że zakres wiedzy i stopień szczegółowości jest uzależniony od wieku uczniów i ich umiejętności. Zagadnienia związane z prawem autorskim i OZ potrafią być skomplikowane i zawiłe, ale już od najmłodszych lat warto oswajać z nimi uczniów.

Ucząc się o prawach autorskich najmłodszy uczniowie powinni się dowiedzieć:

- » kim jest autor, czym jest dzieło, dlaczego należy szanować czyjąś własność intelektualną, jakie prawa przysługują autorowi, a jakie ograniczenia obowiązują użytkownika;

Starsi uczniowie (po zweryfikowaniu ich poziomu wiedzy i uzupełnieniu ewentualnych braków) **mogliby zająć się zagadnieniami takimi jak:**

- » czym jest dozwolony użytek osobisty i edukacyjny, czy zawsze można się na nie powoływać.

Poza wstępem do teorii związanej z prawami autorskimi wytłumaczcie uczniom – jeśli ich wiek i poziom wiedzy na to pozwala – czym są wolne i otwarte licencje. Pokażcie w praktyce, czym są licencje Creative Commons, czym jest Domena Publiczna i jak ich używać. Uczeń powinien dowiedzieć się, jakie licencje istnieją i jakie są konsekwencje udostępnienia dzieła na każdej z nich. Postarajcie się znaleźć proste przykłady praktycznego zastosowania odpowiednich licencji, staraj się używać przejrzystego i zrozumiałego dla uczniów języka. Dobrym wstępem do tej części zadania będzie przeprowadzenie w klasie otwartej rozmowy/debaty dotyczącej postaci,

roli i praw autora. Taka forma pozwoli – szczególnie najmłodszym uczniom – lepiej zrozumieć zagadnienie. Zapytajcie uczniów: kto to jest autor, kiedy to oni są autorami, jaki stosunek mają do swoich dzieł, czy chcieliby, aby ich dzieło było opisane imieniem i nazwiskiem autora.

W tym miejscu w naturalny sposób pojawia się konieczność zapoznania uczniów z poprawnym opisywaniem źródeł. Każde dzieło ma swojego autora – korzystając z dzieła (filmu, zdjęcia, muzyki czy tekstu) należy go podać, zaznaczyć, skąd się je zaczerpnęło i podać odpowiednią licencję. Dzięki temu każda kolejna osoba korzystająca z utworu będzie wiedziała, jak go opisać. Z opisywaniem źródeł związana jest również umiejętność tworzenia bibliografii, która przyda się każdemu uczniowi, dlatego nie zapomnij wprowadzić tego tematu przy okazji omawiania opisu źródeł. Polecamy Ci *opracowanie tego, jak należy opisywać źródła internetowe*, autorstwa eksperta edukacyjnego, Marcina Grudnia. Warto kształtować w uczniach nawyk tworzenia bibliografii od najmłodszych lat. Najmniejsi uczniowie nie muszą zapisywać pełnego adresu bibliograficznego. Ważne, aby zanotowali podstawowe informacje pozwalające określić autora i zdawali sobie sprawę, że za każdym wykorzystywanym przez nich materiałem stoi autor. W publikacji Marcina Grudnia znajdziecie propozycję zapisu bibliograficznego dla różnych grup wiekowych.

Uczniowie uzbrojeni w taką wiedzę mogą dowiedzieć się, czym są Otwarte Zasoby Edukacyjne i spróbować je tworzyć. Teraz wiedzą już, jakie licencje mogą wybrać dla własnych materiałów oraz w jaki sposób udostępniać OZ innych autorów i korzystać z nich, aby nie łamać praw autorskich. Najmłodszy pracują nad OZE z większym wsparciem nauczyciela.

Poza przekazaniem konkretnych wiadomości dotyczących praw autorskich, licencji i Otwartych Zasobów ważna jest również rozmowa z uczniami – tematy związane z prawem autorskim są szczególnie istotne w dzisiejszym świecie opanowanym przez TIK, w którym uczniowie wiele czasu spędzają on-line, a na co dzień korzystają z materiałów znalezionych w sieci. Uczniowie muszą zrozumieć, jak ważne jest poszanowanie własności intelektualnej i nauczyć się, że nie można dowolnie wykorzystywać dzieła stworzonego przez kogoś innego, lecz powinno się najpierw sprawdzić, jakie prawa przyznał on użytkownikom. Nikt nie jest w sieci anonimowy i nielegalne korzystanie z efektów czyjejś pracy może mieć realne, prawne konsekwencje – dla ucznia lub dla jego rodziców albo prawnych opiekunów. Porozmawiajcie z uczniami o tym, jak uwalnianie (udostępnianie) na wolnych lub otwartych licencjach ciekawych, autorskich materiałów edukacyjnych może wpłynąć na ogólny poziom wiedzy w klasie, w szkole, ale również szerzej – np. w świecie nauki. Zastanówcie się, czemu to może być ważne, jakie ma plusy oraz czy i z jakimi zagrożeniami się wiąże.

Przypomnij uczniom, jak istotna jest umiejętność wyszukiwania i weryfikacji informacji.

Jeśli Wasi uczniowie jeszcze tego nie umieją – koniecznie to z nimi przećwiczcie. Sprawdzając informację lub materiał uczniowie powinni odpowiedzieć na kilka fundamentalnych pytań i zastanowić się, czy np. informacje nie są napisane w konkretnym celu (np. aby zareklamować jakiś produkt lub rozwiązanie), czy są poparte rzetelnymi badaniami lub pochodzą ze sprawdzonych źródeł itp. Podpowiedzi znajdziecie w naszych materiałach. W jednym z nich – *Googlujcie a znajdziecie* – autorka Marta Owczarek przytacza pytania, które mogą pomóc w weryfikacji źródła:

“Jeśli szukamy informacji na temat danej osoby czy organizacji, najbardziej sprawdzone będą ich własne strony oficjalne. Kiedy jednak takie *oficjalne* źródło nie jest dostępne, pomocne może być użycie jakiegoś systemu oceny. Model Susan E. Beck ze Stanowego Uniwersytetu Nowego Meksyku zawiera pięć podstawowych kryteriów, które pozwalają na ocenę wiarygodności źródeł internetowych:

- a. **Autorytet.** Czy strona jest podpisana? Czy autor jest ekspertem w danej dziedzinie? Czy strona jest przez kogoś sponsorowana? Czy jest informacja lub link o autorze lub sponsorze? Jeśli nie ma takich danych, sprawdź, czy w jakikolwiek sposób można ustalić źródło informacji.
- b. **Dokładność.** Czy na stronie nie ma błędów? Jeśli znaleźliśmy jeden, może być ich więcej. Czy istnieje redaktor lub korektor, ktoś, kto sprawdza i weryfikuje informacje autora? Na stronach magazynów i gazet zawarte są takie informacje, w prywatnych blogach już nie.

- c. **Obiektywność.** Czy informacje są stronnicze? Czy strona służy promowaniu konkretnej opinii? Czy na stronie są reklamy?
- d. **Aktualność.** Czy strona ma datę powstania? Czy ma datę ostatniej aktualizacji? Czy linki podane na stronie są aktualne?
- e. **Zakres materiału.** Co takiego jest na tej stronie, czego nie znajdziemy na innych? Na ile zgłębiaony jest materiał?”

W codziennej praktyce szkolnej podkreślaciej, jak ważne jest dzielenie się wiedzą i swoimi umiejętnościami, a także wypracowanymi materiałami, efektami ich pracy.

2. Zweryfikowanie wiedzy uczniów i zastosowanie teorii w praktyce

Aby utrwalić wiedzę dotyczącą praw autorskich i OZE, a zarazem zweryfikować, ile uczniowie zrozumieli i zapamiętali, warto przygotować dla nich konkretne ćwiczenia, test lub quiz. Wyników nie powinno się oceniać – najlepiej omówić odpowiedzi/rozwiązania na forum klasy, prosząc uczniów o uzasadnienie ich odpowiedzi. Będzie to kolejną okazją do wyjaśnienia wątpliwości i uzupełnienia wiedzy o prawach autorskich. Ważne, aby uczniowie dobrze opanowali ten temat przed kolejnymi działaniami, kiedy samodzielnie lub wspólnie będą tworzyli swoje Otwarte Zasoby Edukacyjne, które następnie udostępnią innym uczniom.

3. Zaplanowanie pracy nad Otwartymi Zasobami Edukacyjnymi tworzonymi przez uczniów i praca nad materiałami

Po opanowaniu wiedzy teoretycznej przychodzi czas na jej zastosowanie w praktyce. Zastanówcie się wspólnie z uczniami, jakie materiały dydaktyczne możecie stworzyć. Materiały mogą być przedmiotowe (np. quizy matematyczne, zastaw zagadek z biologii, krzyżówki z języka polskiego), mogą to być również zasoby dotyczące praw autorskich i OZ. Głównym celem materiałów powinna być ich użyteczność dla szkolnej społeczności – docelowo powinny zostać udostępnione innym uczniom i nauczycielom – w klasie lub w szkole.

Młodszy uczniowie mogą wspólnie opracować jeden lub kilka materiałów, przed starszymi można postawić trudniejsze zadanie i zachęcić ich, aby każdy indywidualnie stworzył swoją otwartą pomoc naukową. Najlepiej jeśli materiały będą zachęcały innych do aktywnej nauki. Warto zaproponować uczniom tworzenie materiałów aktywizujących i/lub interaktywnych: gier, puzzli, quizów, filmów, scenariuszy lekcji, ćwiczeń, kart pracy itp. Takie materiały będą bardziej atrakcyjne zarówno dla samych autorów, jak i dla ich kolegów, i sprawdzą się lepiej niż standardowa prezentacja zawierająca suche fakty lub dokument tekstowy z zestawem danych. Warto przez rozpoczęciem pracy zdefiniować grupę odbiorców i zbadać o jej potrzeby.

To zadanie to również doskonała okazja do ćwiczenia umiejętności związanych z TIK i poznawania nowych aplikacji. Jeśli postanowiliście opracować materiał będący jedynie zbiorem informacji, to postarajcie się uatrakcyjnić go wykorzystaniem ciekawej, nowej aplikacji – np. umieśćcie informacje na interaktywnym plakacie korzystając z aplikacji ThinkLink lub Glogster, przygotujcie infografikę w Canvie, filmik w PowToon, komiks w Pixton lub skorzystajcie z jednej z wirtualnych tablic korkowych. Pomysłów i bezpłatnych aplikacji są setki – ogranicza Was tylko wyobraźnia – dlatego starajcie się unikać oczywistych rozwiązań, jak prezentacja multimedialna stworzona w programie PowerPoint.

Planując stworzenie materiału zastanówcie się również, jak go udostępnicie – czy zamieścicie go na stronie szkoły, na blogu, na szkolnej platformie typu Moodle, w elektronicznym dzienniku, czy przekażecie go reszcie szkoły w inny sposób. To ważne, aby jeszcze na etapie planowania ustalić, jakie materiały stworzycie i gdzie będziecie je udostępniać – miejsce udostępniania może mieć wpływ na to, jaki materiał, w jakim programie lub aplikacji będziecie mogli stworzyć.

Jeśli zdecydujecie się na to, że każdy uczeń przygotowuje własny materiał edukacyjny, to warto pomyśleć nad stworzeniem osobnej bazy uczniowskich Otwartych Zasobów Edukacyjnych. Później możecie ją systematycznie uzupełniać, zarówno Otwartymi Zasobami tworzonymi w Waszej szkole, jak i innymi, wyszukanymi w sieci. A może w szkole udostępniacie już uczniom i innym nauczycielom różne materiały edukacyjne i możecie je zamieścić właśnie w takim miejscu?

Starsi uczniowie mogą tworzyć swoje materiały w domu i konsultować się z nauczycielem on-line lub na specjalnie wyznaczonych konsultacjach w szkole. Młodszy uczniowie, zwłaszcza ci, którzy mają wspólnie stworzyć jeden lub kilka materiałów, powinni działać na lekcji, pod okiem nauczyciela.

Istotne jest to, aby zwrócić uwagę czy zasoby, z których korzystają uczniowie (zdjęcia, teksty, grafika, wykresy, filmiki, muzyka itp.) były wykorzystywane w legalny sposób, przypominać uczniom o opisywaniu źródeł, sprawdzić, czy uczniowie potrafią nadać swojemu materiałowi licencję zgodną z licencjami utworów wykorzystanych w tworzonych przez uczniów materiałach. To do Was należy ostateczne zweryfikowanie tego, czy materiał został stworzony z poszanowaniem praw autorskich i może być np. udostępniony on-line.

4. Udostępnianie materiałów i ich promocja

Po stworzeniu materiałów warto zadbać o ich udostępnienie i poinformowanie innych uczniów, że mogą z nich korzystać. W udostępnianiu materiałów może pomóc szkolny informatyk, osoba odpowiedzialna za stronę lub platformę edukacyjną.

Informując o dostępności materiałów dobrze jest zaznaczyć czego dotyczą, na jakich licencjach są udostępnione i co to dokładnie znaczy. Dzięki temu stworzenie i udostępnienie Otwartych Zasobów stanie się również okazją do przeprowadzenia w szkole kampanii informacyjnej związanej z prawami autorskimi i Otwartymi Zasobami. Inni uczniowie będą mieli szansę dowiedzieć się nieco o prawach autorskich i licencjach Creative Commons oraz będą potrafili w bardziej świadomy sposób korzystać z oznaczonych nimi materiałów.

Możecie też zaprezentować OZE osobiście. Prezentacja Waszych materiałów może nastąpić podczas jednego ze szkolnych wydarzeń. Przygotowując się do takiego wydarzenia zastanówcie się nie tylko nad tym, w jaki sposób materiały pokazać innym i zachęcić wszystkich do korzystania z bazy. Opowiedzcie też o tym, jak pracowaliście nad materiałami, a przede wszystkim – wykorzystajcie tę okazję, aby przekazać innym wiedzę o prawach autorskich, opisywaniu źródeł, licencjach i Otwartych Zasobach. Możecie przygotować broszury o prawach autorskich i licencjach, plakaty, zbiory ćwiczeń czy nawet proste przewodniki. Jeśli uczniowskie dokonania będą pokazywane na specjalnie przygotowanym stanowisku, interaktywne materiały pokazywane na laptopie dodatkowo uatrakcyjnią prezentację. A może stworzycie quiz i zachęcicie innych uczniów do zmierzenia się z nim? Postarajcie się, aby temat podany był w atrakcyjny sposób.

Po wydarzeniu, na którym zaprezentujecie Wasze materiały warto nadal je promować i zachęcać innych uczniów do korzystania z nich. Starsi uczniowie mogą się pokusić także o późniejsze przeprowadzenie anonimowej ankiety wśród uczniów, dotyczącej tego, jak podobały im się przygotowane przez nich materiały i czy były dla nich przydatne, a nawet – jakich materiałów potrzebują i z jakich najchętniej się uczą. Może to być początek szkolnego ruchu tworzenia i udostępniania materiałów. W takim wypadku warto skonsultować się również z dyrektorem, który może wesprzeć Wasze działania.